

6. Матеріали з фондів Моїилів-Подільського Будинку народної творчості.

Наталія

ШПАК-КОСАКІВСЬКА,

Віктор КОСАКІВСЬКИЙ,

Тетяна ПІРУС

НАРОДНА ІГРАШКА СІЛ БЕРНАШІВКА І ЖВАН НА ВІННИЧЧИНІ

Народна іграшка унікальне і неповторне явище в культурі українського народу. Її витоки сягають глибинних шарів фольклорної колективної культури. У ній втілені пластичні, орнаментальні та образні уподобання кожного окремого етносоціального осередку.

Історію української народної іграшки та її особливості вивчав і вивчає О. С. Найден [1]. Дитячу іграшку за археологічними даними вивчав С. О. Гусєв [2, с. 81 - 90]. Дитячій іграшці трипільської культури присвячена спеціальна стаття І. І. Зайця [3, с. 196 - 197]. Народну іграшку Поділля багато років вивчає Т. П. Пірус [4, с. 41 - 45; 5. с. 54-63, додатки: С. 63 - 69, кольорові вставки: С. 14 - 18; 6, с. 68 - 74; 7, с. 122-126].

В ході етнографічної експедиції до с. Бернашівки Могилів-Подільського Вінницької області було зібрано унікальний етнографічний матеріал щодо етнічної культури цього села. Певний об'єм інформації стосується і народної іграшки. Про неї розповіла і на наше прохання один зразок виготовила жителька села Бернашівки (уродженка сусіднього с. Жван Мурованокуриловецького району) Григоришина (д. Мазур) Ганна Василівна, 1936 р. н.: «Зав'язала її в цюво хустку. Галя

прийшла кажи: «Мамо се не правильно». Я кажу чого не правильно? «Бо тоди такого не було матеріалу, а Ви куди таке». *(Ну, а тепер є таке!)*. Яка різниця яке тоди було яке тепер було? І се якось такого це зробила та принесла. Тай приїхали до мене діти, тай вони чуть сю ляльку в мене не вкрали. Барнашівська барбі. *(Ну, а шо ш не? Барбі! Ну а шош?)*. Вони привезли свою барбі, а я кажу: «А в мене подивіться, яка в мени барбі є». Вони хтіли взяти, а я кажу: «Не, се я дядьови одному маю дати». *(То це вона, всередині качан?)*. Ну, а шож кочан це, а цево з кочана. *(А то це воно не відірвано, кочан і о це?)*. Не, не, не відірване. *(Кукурудзу обтерєбили, да?)*. Да. Кукурудзу обтерєбила, а се зробила. *(А то заплели?)*. Сево не получилось. *(Ну, а лице робили з чого, тряпочку якусь брали чи бумашку, колись Ви в дитинстві?)*. А колись? *(З чого робили лице?)*. Я шо знаю з чого робили. Робили з чогось, а з чого робили то я вже не знаю. *(Ну, а чим малювали очі і рота?)*. Малювали еее. *(Олівцьом чи чорнилом?)*. Були карандаші і була, ше в нас є сажа в каглах. *(Ага)*. Ми сажу розводили. І була в нас дівка, носила краски, ми купляли всігда. То це тими красками, в мами вкрадемо тай уже там беремо, малюємо. Тай таке. Ну, а так придумували собі самі всьо. Якось ми уже і тут руки приробляли, ну я вже не помню як се всьо було. Ноги то я гоздо найшла цих дві палички. Прив'язала там їх. *(Вона на каблуках така!)*. Да, така барбі. Тий таке. Зачеплю чимось бо воно вже зсувається. *(Може ниточкою якоюсь там?)*. Ой, Божи, Божи. Гай дуже се колись було нам у моді, бо ми більши нічого ни знали. А тепер як воно повна хата іграшок і всього... Даже застібнути не годна. Не роблять сі руки, тий всьо. *(Ну, але се робила мама Вам, чи кожна собі сама робила, мама робила чи бабка?)*. Колись се ми вже робили як ми уже гралися, то мама нам показала лиш, шо отакого можна зробити, а ми уже далі хімичили самі всьо. Шо хтіли то хімичили. І зав'язували і розв'язували. І в юпці вузенькій. *(Але мама показала, тако мо-*

жи бути з качана). Да з кочана сего. І ше чіпляли ми ну гранаті були сільські наші. *(Намисто робили, да?)*. Да намисто робили, так як Ви кажите. Тай таке. Дивіться як хочете тай візьмете її. *(В неї такої нема!)*. Чи з хусткою цею, чи без хустки. Галя кажи що не треба, бо кажи такого тоди не було матеріалу. Кажу, якщо тоди такого матеріалу не було, то тепер є. *(То кусок шматинки якоїсь було, все рівно якась тряпка була, робили хустку)*. Да. Ой Божи, нічого не було. З чого небудь вирвемо, тай се таке було. Але якби я ж кажу не було з чого робити, нема. Як я ниточкою зав'язала, а з'язати не годна, не бачу де кінці. І немож його руками стягнути, тай се не до діла. Як шо, то дівчата Вам можуть зробити сего всьо по-новому. Якщо маєте хист якийсь до нього. *(Не-не то нова да, са саме інтересно розумієте шо нову можуть всі зробити. А щоб саме така як колись була, бо нові тепер...)*. Ну то се ми тако гралися. *(Підут шось куплят в магазині)*. Хотіла зробити Вам і скрипочку, але не найшла кокурузиння. Поипалювали ми всі кокурузиння. Робили саме із кокурузиння і скрипочку таку. Там саме де воно. *(Це з стовбура, з патика цього?)*. З стовбура, з патика цього. Від гульки до гульки відрізували і там легесенько відділяли ту верхню шкурку. *(Я десь найду в селі тай принесу)*. І той, підкладали там такі патички щоб тото стояло так як струни. Відти й відти ми підкладали такі патички. Воно стояло так як струни. Такі самі другі робили. Се смичок було, а то скрипка була. *(І нитку натягували, да?)*. Таки не нитку, із того самого кокурузення й то саме і так робили. Воно скрипало і ми тішилися, скрипка грає. Ну таке ж були. *(Не то я десь бачив з кокурудзиння робили, по селі найду)*. Я тут подивилася нема ні в кого, шо буду ходити по селі. *(А тамо як іду туди на дорогу, хтось спалював, але верхи згоріли, якусь дрібненьку найду)*. Да я своє попалила тут нема ніде. Тай таке, але то. То не дужи інтересне. А сего так як воно тепер, знають всі всьо, всьо нове готове їм шоби було. *(Ну, а ляльки не вишивали, там спід-*

ничку чи сорочку, як грались чи не?). Як грались ми не вишивали, але ми вишивали собі там для себе. (А так ляльці не вишивали?) - Не, неа. Я не знаю можи хто й вишивав. Тут де ми гралися то ніхто не вишивав такі спеціально, бо ми вишивали собі» [8].

Лялька виготовлена Григоришиною Г. В. зберігається в колекції Пірус Т. П.

Отже, народна іграшка сіл Бернашівки та Жван має свої особливості, які притаманні лише цим населеним пунктам. Відомості про них втрачаються так як нинішні діти для ігор використовують переважно куповані іграшки. В минулому все було навпаки - іграшки виготовляли батьки дітям та діти самі для себе.

Джерела та література:

1. Найден О. С Українська народна іграшка : Історія. Семантика. Образна своєрідність. Функціональні особливості / О. С. Найден. - К. : АртЕк, 1999.-256 с: іл.
2. Гусев С. О. Дитяча іграшка за археологічними даними / С. О. Гусев // Культура і вчитель. 36. наук.-метод. праць / Авт. колектив під кер. А. Б. Щербо. Відп. ред. Д. М. Джола. - Вінниця : ВДНУ-«Вінниця», 2004. - С 81-90.
3. Заєць І. І. Виховання дітей у трипільській час / І. І. Заєць // Від військової контррозвідки до вивчення таємниць тисячоліть / Упорядник В. Г. Заєць. - Вінниця : НОВА КНИГА, 2010. - С 88 - 89.
4. Пірус Т. П. Народні ляльки-іграшки подолян / Т. П. Пірус // Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (II шкала методичного досвіду). Матеріали Всеукр. наук.-метод. семінару. - Вінниця, 2010. - С 41 -45.
5. Пірус Т. П. Подільська народна лялька / Т. П. Пірус // Лялька як знак, образ, функція. Матеріали Всеукр. наук.-практ.-конф. «Другі Марка Грушевського читання». За ред. доктора мистецтвознавства О. С. Найдена. - К. : Видавничий дім «Стилос», 2010. - С 54 - 63, додатки С 63 -69, кольорові вставки С 14-18 (до статті Пірус Т. П.).
6. Пірус Т. П. Народна лялька в традиційній культурі українців Поділля / Т. П. Пірус // VI Кирилло-Мефодиевские чтения : Сб. материалов

Международ, науч.-практ. конф. - Уфа : ИЦ Уфимского филиала ФГБОУ ВПО «МГУ им. М. А. Шолохова», 2012. - С. 68 - 74.

7. Пірус Т. П. Традиційні народні ляльки у фондах Навчально-наукової лабораторії з етнології Поділля ВДПУ імені М. Коцюбинського / Т. П. Пірус // Вісник Інституту історії, етнології і права : 36. наук. пр. -Вінниця : ФОП Корзун Д.Ю., 2014.-Вип. 13. -С. 122-126.

8. Запис Косаківського В. А. 1 липня 2015 р. від Григоришиної (д. Мазур) Ганни Василівни, 1936 р. н., уродженки с Жван, жительки с Бернашівка Могилів-Подільського району Вінницької області.

Лілія ІВАНЕВИЧ

РЕГІОНАЛЬНО-ЛОКАЛЬНА СПЕЦИФІКА
ПЕРЕВАЖАЮЧИХ ТЕХНІК ВИШИВКИ
ПОДІЛЬСЬКИХ ЖІНОЧИХ СВЯТКОВИХ
СОРОЧОК

Споконвічне природне прагнення людини прикрашати все навколо себе особливо відобразилось у традиційних святкових сорочках українців, в тому числі й Поділля. Адже в Україні на сьогодні зафіксовано близько 150 різновидів вишивальних технік, майже половина з яких була відома подільським майстриням, іноді під іншими локальними або локально-зональними назвами. Тому вітчизняні учені, етнографи, історики, краєзнавці та мистецтвознавці ще в другій половині ХІХ ст. звернули увагу на загальнонаціональні й специфічно регіональні ознаки декору народних сорочок українців Поділля. Проте локальні (субрегіональні) й локально-зональні (вузько локальні) відміни декору святкових жіночих сорочок подолян як частина культурних надбань українського народу залишаються ще не повноцінно вивченими й узагальненими.